

ЖІНОЧІ ІМЕНА В ОСНОВАХ УКРАЇНСЬКИХ ОЙКОНІМІВ

Стаття присвячена аналізу структурних варіантів українських ойконімів із жіночими іменами в основі. Розглянуто повні, усічені, усічено-суфіксальні та суфіксальні варіанти жіночих імен, показано продуктивність їх уживання в основах ойконімів.

Ключові слова: ойконіми, християнське ім'я, давньослов'янське ім'я, афереза, апокопа.

Галина Панчук. ЖЕНСКИЕ ИМЕНА В ОСНОВАХ УКРАИНСКИХ ОЙКОНИМОВ

Статья посвящена анализу структурных вариантов украинских ойконимов с женскими именами в основе. Рассмотрены полные, усеченные, усеченно-суффиксальные и суффиксальные варианты женских имен, показано производительность их употребления в основах ойконимов.

Ключевые слова: ойконимы, христианское имя, древнеславянское имя, афереза, апокопа.

Halyna Panchuk. WOMEN'S NAMES IN THE BASIS OF UKRAINIAN OIKONYMS

The article analyzes the structural variants of Ukrainian oikonoms with women's in the stems. Complete, truncated, truncated suffix and suffix variants of female names were reviewed, the efficiency of the use in oikonoms stems was shown.

Keywords: oikonims, christian name, ancient Slavic name, apheresis, apocope.

Вивчення топонімії України проводиться у регіональному й ареальному напрямках. Перший напрям досліджень актуалізований у працях українських ономастів Я. Рудницького, К. Цілуйка, К. Галаса, Ю. Карпенка, О. Стрижака, Д. Бучка, О. Пури, М. Худаша, М. Торчинського, В. Котович, М. Габорака та ін. Другий напрям ономастичних досліджень – це вивчення ареалів певних моделей топонімів у діахронічному аспекті (М. Худаш, М. Демчук, О. Купчинський, Д. Бучко, З. Купчинська, Л. Радьо). Дослідниця моделей ойконімів Правобережної України з християнськими іменами в основах М. Мриглод справедливо зауважує, що «оскільки при творенні більшості ойконімів на перший план виходить людський фактор (поселення переважно одержували свої назви за найменуванням людей, які жили в них, або ж за іменем власників), то певна частина ойконімії генетично пов'язана з антропонімією, зокрема з її окремим видом – християнськими іменами»[4].

Джерелом нашого дослідження послужили «Словник географічних назв України» В. О. Горпинича та «Словник українських імен» І. І. Трійняка. Християнські та давньослов'янські жіночі імена та їх варіанти в основах аналізованих українських ойконімів дають можливість з'ясувати найпопулярніші форми відповідних імен, показати словотвірні моделі як антропонімів, так і ойконімів. Увага до походження власних назв, зокрема ойконімів, це завжди повернення до пракоренів, до усвідомлення тяглості роду на рідній землі.

Аналіз близько 25000 назв у «Словнику географічних назв України» В. Горпинича за допомогою словника І.Трійняка дав можливість показати роль жіночого іменника (християнського та давньослов'янського) у творенні ойконімів України. Деякі імена можуть бути як чоловічими, так і жіночими: Августина, Августин; Любомира, Любомир і под.). Ойконіми з повними жіночими іменами в основах становлять такі структурні моделі:

Повне ім'я. Повне ім'я в незмінній формі: Аврора: Аврора Крм., Роздоленський р-н; Антоніна: Антоніна Чрк., Монастирищанський р-н; Антоніни Хм., Красилівський р-н; Вікторія: Вікторія Пл., Пирятинський р-н; Гонората: Гонората Од., Котовський (нині

Подільський) р-н; *Домаха*: Домаха Днп., Павлоградський р-н; *Кароліна*: Кароліна Вн., Немирівський р-н; *Констанція*: Констанція Тр., Борщівський р-н; *Надія*: Надія Зп., Запорізький р-н; *Парасковія*: Парасковія Хрк., Нововодолазький р-н.; *Роза*: Роза Днц., Новоазовський р-н.; Зп., Бердянський р-н; Зп., Куйбишевський (нині Більмацький) р-н.; Од., Таругинський р-н.; *Роксолана*: Роксолани Од., Овідіопольський р-н.; *Соломія*: Соломія Крв., Гайворонський р-н.; *Софія*: Софія Зк., Мукачівський р-н; *Тамара*: Тамара Лг., Антрацитівський р-н.; *Феодосія*: Феодосія Крм., Феодосійська м-р; *Флора*: Флора Од., Красноокнянський (нині Окнянський) р-н.

Повне ім'я + -івка: *Августина, Августин*: Августинівка Зп., Запорізький р-н; *Августа, Август*: Августівка Од., Біляївський р-н; Тр., Козівський р-н; *Агата*: Агатівка Жт., Бердичівський р-н; *Агафія*: Агафіївка Од., Любашівський р-н; *Аліса*: Алісівка Хрк., Близнюківський р-н; *Анастасія, Анастасій*: Анастасівка Мк., Новобузький р-н; *Ангеліна*: Ангелінівка Од., Роздільнянський р-н; *Валентина, Валентин*: Валентинівка Од., Ширяївський р-н; *Галина*: Галинівка Вл., Володимир-Волинський р-н; *Глафіра*: Глафірівка Лг., Лутугинський р-н; *Єлизавета*: Єлизаветівка Днп., Томаківський р-н; *Єфросинія*: Єфросинівка Од., Котовський (нині Подільський) р-н; *Земфіра* (молд.): Занфірівка Крв., Олександрійський р-н; *Ірина*: Іринівка Од., Великомихайлівський р-н; *Катерина*: Катеринівка: Вн., Козятинський р-н; *Климентин, Климентина*: Климентинівка Чрг., Менський р-н; *Любомир, Любомира*: Любомирівка Зп., Вільнянський р-н; *Людмила*: Людмилівка Мк., Братський р-н; *Магдалина*: Магдалинівка Днп., Магдалинівський р-н; *Марина*: Маринівка Мк., Доманівський р-н; *Марта*: Мартівка Хрс., Іванівський р-н; *Марфа*: Марфівка Крв., Долинський р-н; *Мар'ян, Мар'яна*: Мар'янівка См., Липоводолинський р-н; *Наталія*: Катерино-Наталівка Днп., Софіївський р-н; Наталівка Зп., Запорізький р-н; *Ольга*: Ольганівка Вл., Рожищанський р-н; *Парасковія*: Парасковіївка Днц., Артемівський (нині Бахмутський) р-н; *Розалія*: Розалівка Од., Котовський (нині Подільський) р-н; Од., Роздільнянський р-н; Розаліївка Кв., Білоцерківський р-н; *Соломія*: Соломіївка Рв., Дубровицький р-н; *Софія*: Софіївка Вн., Калинівський р-н; Вн., Хмельницький р-н; Вл., Горохівський р-н. (усього 38 назв «Софіївка»); *Тамара*: Тамарівка Днп., Софіївський р-н; Чрг., Ріпечський р-н; *Тетяна*: Тетянівка Мк., Березнегуватський р-н; Днц., Слов'янський р-н; Хрк., Шевченківський р-н.

Повне ім'я + -инці: *Варвара*: Варваринці Тр., Терехівський р-н.

Повне ім'я + -ин: *Малуша*: Малушине См., Путивльський р-н; *Орина*: Оринин Хм., Кам'янець-Подільський р-н; *Сивілла*: Сибилівщина См., Середино-Будський р-н; *Тамара*: Тамарине Крм., Ленінський (Єдикуйський) р-н.

Повне ім'я + -ів (-ов): *Валентина, Валентин*: Валентинове Крм., Сакський р-н; *Ганна*: Ганнів ІФ., Коломийський р-н.

Повне ім'я + -ичі: *Кулина*: Кулиничі Хрк., Харківський р-н; *Любов*: Любовичі Жт., Малинський р-н.

Повне ім'я + -ль: *Мирослава, Мирослав*: Мирославль Жт., Баранівський р-н.

Суфіксальні варіанти імен. Під суфіксальними варіантами імен розуміємо такі, що утворилися від самостійного імені чи самостійного варіанту імені за допомогою суфіксів. Досліджуючи чоловічі найменування XVI ст., Р. Керста зазначає, що «для творення варіантів чоловічих імен вживалося близько 50 суфіксів, з яких майже кожен міг поєднуватися з повною, скороченою або уже ускладненою іншим суфіксом основою імені» [3]. У досліджуваному матеріалі найбільш продуктивними в основах українських ойконімів є суфіксальні варіанти імен з такими формантами:

Суфікс -к-а: *Богданка*: Богданка См., Шосткинський р-н; *Богуславка*: Богуславка Хрк., Борівський р-н; *Катеринка*: Катеринка Мк., Первомайський р-н; *Кулінка*: Кулінка ІФ., Калуський р-н; *Любка*: Любківці ІФ., Снятинський р-н; *Маринка*: Маринка Ль., Жидачівський р-н; *Мар'янка*: Мар'янка Днп., Петропавлівський р-н; *Мирославка*: Мирославка Жт., Бердичівський р-н; *Мотронка*: Мотрунки Хм., Красилівський р-н; *Павлинка*: Павлинка Од., Іванківський р-н; *Соломка*: Соломка Рв., Костопільський р-н; Соломки Пл., Кобеляцький р-н; Хрс., Горностаївський р-н; *Софійка*: Софійка Кв., Богуславський р-н.

Суфікс -усь: *Гануся:* Ганнусине Хм., Полонський р-н; *Мартуся:* Мартусине См., Конопотський р-н.

Суфіксальний варіант + -ин: *Настася:* Насташине ІФ., Галицький р-н; *Варя:* Варюшине Мк., Веселинівський р-н; *Галька:* Гальчин Чрг., Козелецький р-н; *Дося:* Досин Хм., Славутський р-н; *Параня:* Паранине Жт., Ємільчинський р-н.

Суфіксальне ім'я + -овичі: *Варка:* Варковичі Рв., Дубенський р-н.

Суфіксальне ім'я + -ів: *Валька:* Вальків См., Путивльський р-н; *Мирка:* Мирків Вл., Горохівський р-н.

Суфіксальне ім'я + -івці: *Ганька:* Ганьківці ІФ., Снятинський р-н; *Оришка:* Оришківці Тр., Гусятинський р-н; Тр., Лановецький р-н.

Суфіксальне ім'я + -івка: *Танюша:* Танюшівка Лг., Новопокровський р-н.

Чисте суфіксальне ім'я: *Грипа:* Грипаки Пл., Гадяцький р-н; *Катюха:* Катюха Жт., Новоград-Волинський р-н; *Надежда:* Надежда Пл., Диканський р-н; *Паранька:* Параньки Лв., Сокальський р-н; *Парасковенька:* Парасковеньки См., Охтирський р-н.

Усічені варіанти імен. Жіночим іменам, що лежать в основі українських ойконімів, властиві такі типи усічення: афереза, апокопа. Ойконіми з усіченими варіантами жіночих імен в основі становлять такі структурні моделі:

Усічений варіант імені в незмінній формі: *Валя:* Валя Кузьмина Чрв., Глибоцький р-н; *Іза:* *Іза* Зк., Хустський р-н.

Усічений варіант імені + -ин: *Гапа:* Гапине Крв., Онуфріївський р-н; *Галя:* Галина Воля Вл., Старовижівський р-н; *Катя:* Катине Лв., Старосамбірський р-н; *Люба:* Любине Мк., Снігурівський р-н; *Наталя:* Наталине Хрк., Високопільський р-н; *Софа:* Софине Пл., Хорольський р-н; *Таня:* Танине Крм., Первомайський р-н.

Усічений варіант імені + -ів: *Настася:* Настасів Тр., Тернопільський р-н; *Онїла:* Онїлове Од., Фрунзівський (нині Захарівський) р-н.

Усічений варіант імені + -івка (-ївка): *Настася:* Настасівка Днп., Томаківський р-н; *Настасївка* Од., Миколаївський р-н; *Дара:* Дарівка Вл., Ковельський р-н; *Мар'я:* Мар'ївка Днп., Магдалинівський р-н; *Ксеня:* Ксенївка Днц., Володарський (нині Нікольський) р-н.

Усічений варіант імені + -ичі: *Ганя:* Ганичі Зк., Тячівський р-н; *Надя:* Надичі Лв., Жовківський р-н.

Усічений варіант імені + -піль: *Софа:* Софіпіль Кв., Тетіївський р-н.

Усічено-суфіксальні варіанти імен. На думку П. Чучки, це утворення, де суфікс додається до такої частинки імені, яка як реальне ім'я самостійно не функціонує, тому можна вважати, що усічення і суфіксація відбувалися одночасно [7]. Отже, усічено-суфіксальними варіантами імен вважаємо такі, що утворені за допомогою суфіксів, які додавалися до твірних основ, що як самостійні імена не функціонують, а становлять собою [1] структуру відкритого складу основи чи навіть один звук повного імені. В основі різних структурних моделей українських ойконімів маємо такий усічено-суфіксальний варіант жіночого імені:

Усічено-суфіксальне ім'я + -ин: *Таця:* Тацине Лг., Ровеньківська м-р.

Отже, серед 25000 географічних назв (топонімів та відтопонімних прикметників) України понад 500 назв з жіночими іменами в основах. Найбільшу кількість структурних моделей українських ойконімів з жіночими іменами в основі становлять ойконіми на -івка. Імена *Софія*, *Любов*, *Ганна* лежать в основі відповідно 48, 44, 32 ойконімів. Українські ойконіми з іменем *Софія* в основі подано на рисунку 1.

Ойконіми України з варіантами імені *Софія* в основі

Основою жіночого іменника, реконструйованого з назв населених пунктів за словником В. О. Горпинича «Словник географічних назв України», є переважно імена православного календаря, адаптовані до фонетичної та словотвірної системи української мови.

Деякі назви районів у різних областях змінили назви, про що ми вказували по ходу статті. Нарешті ми почали повертатися до своїх основ. Звичайно, перспективи ойконіміки виявляються в можливості та необхідності її розвитку у різних напрямках, але насамперед, як показує сучасне життя, у соціолінгвістичному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бірыла М. В. Беларуская антрапанімія: Уласныя імена, імена-мянушкі, імена па бацьку, прозвіща / М. В. Бірыла. – Мінськ, 1996. – 327 с.
2. Горпинич В. О. Словник географічних назв України / В. О. Горпинич. – К., 2001. – 526 с.
3. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування / Р. Й. Керста. – К., 1984. – 152 с.
4. Мриглод М. П. Становлення і розвиток моделей ойконімів Правобережної України з християнськими іменами в основах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» / М. П. Мриглод. – Івано-Франківськ, 2002. – 20 с.
5. Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк. – К.: Пульсари, 2005. – 508 с.
6. Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К.: Наукова думка, 1977. – 236 с.
7. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття. Вступ та імена: конспект лекцій / П. П. Чучка. – Ужгород, 1970. – 102 с.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2016 р.